

7.8.10 15

Östas Östas

BIDRAG

TILL

SÖDERMANLANDS ÄLDRE KULTURHISTORIA,

PÅ UPPDRAG AF

SÖDERMANLANDS FORNMINNESFÖRENING

UTGIFNA

AF

H. AMINSON

FÖRENINGENS ORDFÖRANDE.

I.

STOCKHOLM

TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET

1877.

Folkvisor.

Under åren 1862 och 1863 har Föreningens ledamot och då varande ombud i Lunda socken, litteratören Emil Öberg, haft godheten att till henne förära öfver trettio folkvisor med melodier, hvilka han sjelf inom Södermanland upptecknat.

Det sätt, på hvilket denna uppteckning skett, synes utgifvaren vara så troget och samvetsgrant, att han icke vågat göra några ändringar, hvarken i melodierna eller i texten. För den nemligen, som för mer än ett halft århundrade sedan deltagit i folksång, är det helt visst ännu i godt minne, huru ledigt allmogen visste lämpa textens ord efter en gifven melodi eller, rättare uttryckt, omskapade melodien för hvarje oregelbundenhet i texten. Utgifvaren har derföre icke velat rubba texten, — hvilket hittills säkerligen ofta skett —, ej heller har han velat på något sätt rubba melodierna, aldraminst genom att låta sätta dem i harmoni, en konst, som fordrar *mer* än musikalisk begåfning.

Någon uppmärksamhet torde nedan stående folkvisor förtjena med afseende på sitt innehåll, åtminstone såsom varianter. Hvad melodierna angår, egendomliga som de äro, kunna de väl täfla med Geijers och Afzelii samt Arwidssons, hvilka utmärkta samlare i det närmaste glömt bort de tusen sjöarnas land — Södermanland.

1.

Bergatrollets frieri.

Från Lunda socken.

Bit - ti - da en mor-gon, in - nan so - - - len upprann, In - nan
Ber-ga-trol-let fri - a - de till fa - ger un - ger-sven. Hon

fog - lar - ne bör - ja - de sjun - ga,   Herr Man - ne - lig, Herr
ha - de en falsk - li - ger   tun - ga:

Manne - lig, tro - lof - ven I mig, För det jag bju - der så, ger - na; I

kun - nen väl svara en - dast ja el - ler nej, Om I vil - jen el - ler ej.

2.

Eder vill jag gifva de gängare tolf,
Som gå uti rosendelunden;
Aldrig har det varit någon sadel uppå dem,
Ej heller betsel uti munnen.
Herr Mannelig m. m.

3.

Eder vill jag gifva de qvarnarna tolf,
Som stå mellan Tillö och Ternö;¹
Stenarne de äro utaf rödaste gull,
Och hjulen silfverbeslagna.
Herr Mannelig m. m.

4.

Eder vill jag gifva ett förgyllande svärd,
Som klingar af femton guldringar;
Strida huru I strida vill,
Stridsplatsen skolen I vinna.
Herr Mannelig m. m.

5.

Eder vill jag gifva en skjorta så ny,
Den bästa I lysten att slita;

¹ Liggande i södra Södermanland.

Inte är hon sömmad med nål eller trå,
 Men virkad af silket det hvita.
 Herr Mannelig m. m.

6.

Sådana gåfvor jag toge väl emot,
 Om du vore kristelig qvinna,
 Men nu så är du det värsta bergatroll
 Af Neckens och djefvulens stämma.
 Herr Mannelig m. m.

7.

Bergatrollet ut på dörren sprang,
 Hon rister och jämrar sig svåra:
 Hade jag fått den fager ungersven,
 Så hade jag mistat min plåga.
 Herr Mannelig, Herr Mannelig,
 Trolofven I mig,
 För det jag bjuder så gerna;
 I kunnen väl svara endast ja eller nej,
 Om I viljen eller ej.

2.

Den bortsålda.

Från Lunda socken.

Sjö - män - ner - na de skif - va si - na å - ror till att ro. Och
 skö - na jungfrun vri - der si - na hän - der ut - i blod: Jag må väl
 ic - ke kom - ma till det hed - ni - ska lan - det att för - derf - vas.

2.

Och kära mina båtsmän, I dröjen litet än,
 Jag väntar på min fader, han löser mig igen.
 Jag må väl icke komma till det hedniska landet att förderivas.

3.

Och kära ni min fader, ni håller mig så kär,
 Ni tage fem guldfälar och löse mig dermed.
 Jag må väl icke komma m. m.

4.

Guldfälar det hafver jag väl flera än fem,
 Men ingen af dem tager jag och löser dig igen.
 Du skall väl fritt få komma m. m.

5.

Sjömännerna de skifva sina åror till att ro,
 Och sköna jungfrun vrider sina händer uti blod:
 Jag må väl icke komma m. m.

6.

Och kära mina båtsmän, I dröjen litet än,
 Jag väntar på min moder, hon löser mig igen.
 Jag må väl icke komma m. m.

7.

Och kära ni min moder, ni håller mig så kär,
 Ni tage fem guldkronor och löse mig dermed.
 Jag må väl icke komma m. m.

8.

Guldkronor det hafver jag väl flera än fem,
 Men ingen af dem tager jag och löser dig igen.
 Du skall väl fritt få komma m. m.

9.

Sjömännerna de skifva sina åror till att ro,
 Och sköna jungfrun vrider sina händer uti blod:
 Jag må väl icke komma m. m.

10.

Och kära mina båtsmän, I dröjen litet än,
 Jag väntar på min fästman, han löser mig igen.
 Jag må väl icke komma m. m.

11.

Och kära du min fästman, du håller mig så kär,
 Du tage de fem guldskepp och löse mig dermed.
 Jag må väl icke komma m. m.

12.

Guldskepp det hafver jag väl flera än fem,
 Och alla så tager jag och löser dig igen;
 Ty aldrig skall du komma till det hedniska landet att förderfvas.

Öfverskriften är lånad ur Geijers och Afzeli samling af Svenska Folkvisor n:r 15, innehållande 17 verser, af hvilka den första, som icke finnes i vår folkvisa, lyder så:

Min fader och min moder de hafva lidit nöd,
 Då sålde de mig för en liten beta bröd
 Allt intill det hedniska landet att förödas.

Dessutom finnas efter ofvanstående nionde versen intagna några verser, i hvilka den bortsäldas syster och broder vägra att lösa henne, den förre med sina guldkronor, den senare med sina fålar, emedan de ej hade mer än två af hvardera slaget. Fadren säges hafva två oxar, modren två guldskrin, fästmannen tolf guldringar, och i stället för *sjömännerna* och *båtsmän* läses *krigsman*. Såsom variant förtjenar vår folkvisa att ställas vid sidan af ofvannämnda n:r 15, om hvilken det heter, »att hon både till ämne och versform är den enda i sitt slag af svenska folkvisor». I Bihaget till förberörde samling finnes en variant, med hvilken vår har en något större likhet, utom det att i omkrädet läses *lefva* i stället för *förderfvas*.

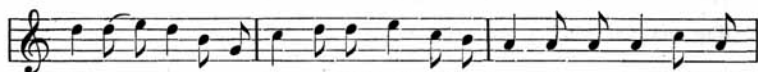
3.

Jungfruköp.

Från Lunda socken.

Jungfrun hon gån-gar till sjö - - a - strand; Lilla vännen min;

Då var skeppa-ren kommen i land. Ef-ter dagg fal-ler regn; Må det

in - te da - gas än. Jo det da - gas lik - väl un - der ti - den.

2.

Hör du skeppare, fager och fin,
Lilla vännen min,
Hvad har du att sälja i båten din?
Efter dagg faller regn m. m.

3.

Jag har silke och hvitan lök,
Lilla vännen min,
Det plär ju vara godt jungfruköp.
Efter dagg faller regn m. m.

4.

Hör du skeppare, fager och fin,
Lilla vännen min,
Hur skall jag komma i båten din?
Efter dagg faller regn m. m.

5.

Jungfrun hon stige på stockar och sten,
Lilla vännen min,
Men akta väl edra snöhvita ben.
Efter dagg faller regn m. m.

6.

Jungfrun hon somnade i skepparens famn;
 Lilla vännen min;
 Hon vaknade ej förr än i främmande land.
 Efter dagg faller regn m. m.

7.

Jungfrun hon vaknade allt med en hast;
 Lilla vännen min;
 Säg himmelen mörk och vattnet svart.
 Efter dagg faller regn m. m.

8.

Gud nåde mig och mina barn så små,
 Lilla vännen min,
 Det minsta som i vaggan låg.
 Efter dagg faller regn m. m.

9.

Nog ser jag på jungfruns snöhvita bröst.
 Lilla vännen min,
 Att hon aldrig släckt några spenbarns törst.
 Efter dagg faller regn,
 Må det inte dagas än,
 Jo det dagas likväl under tiden.

Samma folkvisa förekommer i fullständigare form hos Geijer och Afzelius (1. 18) samt hos Arwidsson (1. 41), med hvilkens uppteckning vår närmast öfverensstämmar både till innehåll och omväden. Hans folkvisa börjar på samma sätt som vår, Geijers och Afzelii har tre inledande verser, hvaruti jungfrun begär sin moders lof att gå till lunden, men går i stället, oaktadt modrens varning, till sjöstrand. Enligt bägge uppteckningarna förklarar *skepparen*, hos Geijer och Afzelius *krämaren*, att jungfrun ej skall komma till sin faders gård, förr än hon fått en dotter, som »silke kan sy», och en son, som »kan ro henne i land». Enligt Geijers och Afzelii uppteckning stannade jungfrun hos krämaren och glömde sin sorg; enligt Arwidssons blef hon vred, sprang öfver bord, sam i land och kom

till sin faders gård, hånande skepparen, som gick svärjande på stranden. — Hos Arwidsson finnes icke någon melodi.

4.

Liten Kerstin Stalledräng.

Från Lunda socken.

Li-ten Ker-stin hon ri - - der på ko - - nungens gård; Och den
 lil - la! Be - ha - gar nå - dig ko - nung nå - gon stal - le - dräng
 i år. I mitt stall har hon tjent ut - i lön - dom.

2.

Stalledräng behöfver jag som aldrabäst,
 Och den lilla!
 Men jag har inte rum för din apelgråa häst.
 I mitt stall m. m.

3.

Då hertigen svarade fadren sin,
 Och den lilla!
 Han kan få stå bunden allt bredvid min.
 I mitt stall m. m.

4.

När ett år var fuller gånget omkring,
 Och den lilla!
 Då drottningen sig uti stallet gick in.
 I mitt stall m. m.

5.

När då drottningen kom uti stallet in,
 Och den lilla!
 Då fick hon der höra ett spädt barnakling.
 I mitt stall m. m.

6.

Och drottningen ropte högt öfver sin gård:
 Och den lilla!
 Hvem har väl blifvit narrad af vår stalleddräng i år?
 I mitt stall m. m.

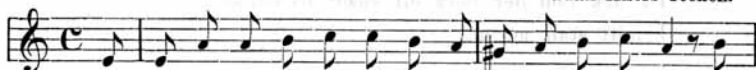
7.

Det är visst ingen stalleddräng fast eder tyckes så,
 Och den lilla!
 Det är en skön jungfru, som jag håller af.
 I mitt stall har hon tjent uti löndom.

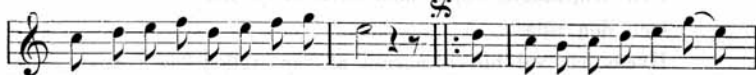
Samma folkvisa förekommer mycket utförligare i Geijers och Afzelii samling (2. 33) samt i Arwidssons Fornsånger (2. 109) och öfverensstämmar till omqväderna med de förres uppteckning, i slutet af hvilken hertigen får sin faders befallning att med sin käre lemna hans gård, men erhåller förlåtelse, trolofvar henne med guldringarna tolf och blandar åt henne mjöd och vin. Men falska tärnan lägger gift deruti, och konungen låter därför sätta henne qvicker (levvande) i jord, ett vanligt straff för falska tärnor och elaka styfmödrar. Enligt Arwidssons uppteckning var skön jungfrun en konungadotter, och det tragiska slutet förekommer icke der. Emedan vår melodi är alldeles olik den, som finnes i den förstnämnda samlingen, torde densamma förtjena att blifva känd. Hos Arwidsson finnes icke någon sådan.

Den öfvergifne.

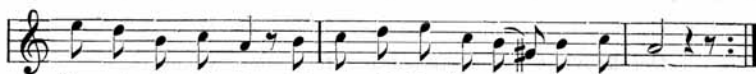
Från Åkers socken.

Och her-ti-gen han gån-gar på sitt rö - da sa - le - golf, Han

kam-made och krusa-de sitt hår. En - de-ra får jag bref i -

från min fä - ste-mö, El - ler så får jag sänd-nin - ge - båd.

2.

Och brevvena de kommo både hastigt och snällt
 Och sändningebåderna med,
 Men deruti så stodo förtreteliga ord:
 Att hertigen fick korgen dermed.

3.

Och hertigen han sade till småsvennerna så:
 I varen både flinka och snäll';
 I sätten guldsadelen på gångaren grå,
 Jag ernar rida bort uti qväll.

4.

Och hertigen red uti fortaste traf,
 Till dess han kom dit bröllopet stod:
 Och sitter du här, min lilla fästemo,
 Allt under den guldkronan röd.

5.

Och bruden hon gångar sig i kammaren in,
 Afdrager sin förgyllande skrud:
 Och om jag trott min fästeman had' varit så när,
 Jag skulle ej i dag ha stått brud.

6.

Brudgummen är ej annat än en torpareson,
 Han är väl icke annat än gemen;
 Men jag är en hertig, som rider uti fält
 Med förgyllande guldsporrar och svärd.

7.

Och klingan hon är utaf finaste stål,
 Hon glimmar som den klaraste sol;
 Och har du lockat bort min kära fästemo,
 Jag gifver dig ett dödligt sår.

N:r 119 bland Arwidssons fornsånger med öfverskriften *Den öfvergifne* har verser gemensamma med vår folkvisa, men till innehållet afviker hon så till vida från vår, att hertigen, som der kallas *ungersven*, i början af sången säger om sig sjelf, att han är en torpareson, men i sista versen »rider sig till sitt konungaslott, som bygdes med redlig kristall». Arwidssons fornsång saknar melodi.

6.

Hertig Fröjdenborg och Fröken Adelin.

Från Lunda socken.

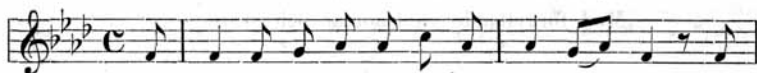
Frö-ken A - de - lin hon gån-gar sig i ro-sen-de-gård; För
 allt hvad som kärt är i verlden; Att hem - ta de ro-sor bå-de
 hvi - ta och blå. Mig tye-kes det är tungt till att lef-va.

Se Geijers och Afzelii samling n:r 19. Melodierna äro olika.

7.

Sven Svanehvít.

Från Lunda socken.

Sven Sva-ne-hvít ri-der sig den vä-gen fram, Så

mötte der honom en val-la-remän: Och hör du val-larman, hvad

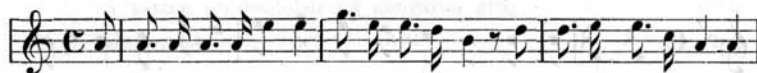
jag månd' säga dig, Och kan du de spørsmål, som jag spørjer dig.

Se Geijers och Afzelii samling n:r 45. Melodierna äro olika.

8.

Sven i Rosengård.

Från Lunda socken.

Hvar har du va't så länge, Sven i rosen-gård? Jo jag har va't i stallet,

Kä-ra mo-der vår; I vän-ten mig sent el-ler al-drig.

Se Arwidssons Fornsånger n:r 87 A och B; jmf. Geijers och Afzelii samling n:r 67. Alla tre melodierna äro olika.

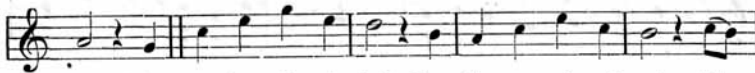
9.

Min flicka.

Från Lunda socken.

Min flicka hon är så fager, Som so-len på himmelen klar.
Ack om jag henne fick e-ga, In-gen an - nan vil-le jag

Jag suc-kar till min Gud Hvar tim-ma och mi-nut, Att
ha.

vi fin-ge lef-va till-samman, Till dess vi dö-da bu-ros ut.

2.

Om morgon när jag gångar
På lust- och blomsterplan
Och ser de sköna blommor
Med rosenröd tulpan,
Jag blir helt sorgfull
Allt för den vännens skull;
Jag suckar hjertliga böner:
O himmel var mig huld!

3.

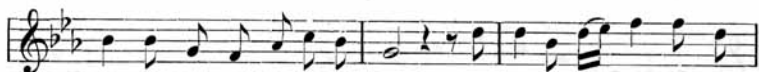
Din mun den rosenröda,
Som himlen gifvit dig,
Den har väl ingen möda
Att locka fler' till sig.
Jag önskar om den rå
Och kärlekskyssar få,
Fast mina ovänner många
Mig hindra derifrån.

En älskelig vän.

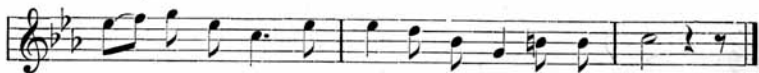
Från Lunda socken.

En älskelig vän ut i verlden jag har, Den

jag håller hjerteligen kär. Jag aldrig för glömmen den

vänner så huld, Förrän man till grafven mig bär.

2.

Rent hjerta i bröstet jag hyser och bär
 Förutan falskhet och list.
 Så länge som blodet i hjertat är varmt,
 Har jag på kärlek ej brist.

3.

Om du skulle tycka, min vän, att jag är
 För ringa, för fattig och låg,
 Så säg mig din mening, om du hafver tänkt
 Att sluta mig utur din håg.

4.

Törhända du kunde en rikare få,
 Men se dig då visligen om;
 Låt rikdom ej reta ditt hjerta och sinn
 Att välja en ond för en from.

11.

Den förskjutna.

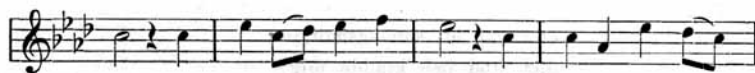
Från Lunda socken.

Ack! säg mig vän - nen min, Hvad bröt jag e - mot

dig, Att du ut - ur ditt sinn' Så platt för - skju - tit

mig. Skall det - ta bli min lön För trohet, som jag

bär. Hvem ha - de det - ta trott, Då du höll mig så kär.

2.

Gud är en domare
 Emellan mig och dig;
 Han är en hämnare,
 Tro du det visserlig.
 För din skull är förspild
 Min lycka sannerlig;
 Men gör nu, hur du vill,
 Tro fritt, det ångrar dig.

Om denna visa finnes en egen sägen. Den person nemligen, af hvilken upptecknaren hört henne sjungas, kallade henne drottning Kristinas visa och sade sig hafva hört, att hon efter drottningens död i Rom anträffades under hennes hufvudgård och syftade på hennes tidigare förhållande till prins Karl Gustaf, sedan konung Karl X Gustaf.

12.

Fåfång väntan.

Från Lunda socken.

Det var en lördagsafton Jag väntade på dig; Jag vän-ta-de så län-

ge, Tills klockan slagit ni'. Jag vän-ta-de så län-ge, Tills klockan slagit ni'.

2.

Det var en söndagsmorgon;
Jag stod och klädde mig;
Jag tänkte mig till kyrkan gå,
För att få träffa dig.

3.

Men när jag kom till kyrkan,
Så var du icke der,
Då föll det mig i tanken in,
Du hade en annan kär.

4.

Så gick jag ut ur kyrkan
Och tänkte för mig så:
Ack om jag kunde lefvande
I grafven nedergå.

5.

Jag lade mig på sängen
Och grät så bitterlig.
Jag grät, till dess jag somnade,
Den sömnen var så blid.

6.

En bok har du mig gifvit
Med permar utaf gull;

Den får du igentaga,
För du var svekefull.

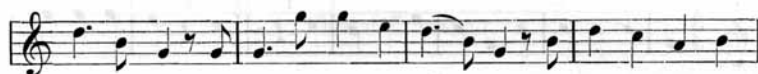
7.

En ring har du mig gifvit
Med namnet mitt och ditt;
Den får du igentaga,
Så bli vi qvitt om qvitt.

Följande melodi till samma visa har utgifvaren i sin ungdom hört sjungas af en kamrat från Sköldinge socken i Södermanland.

Det var en lör-dags - - af - - ton, Jag vän-ta-de på

dig, och dig, Jag vän-ta-de så län - - ge, Tills klockan sla-git

ni'. Jag vänta-de så län - - ge Tills klockan sla-git ni'.

Sista stafvelsen i andra raden af hvarje vers upprepas med tillägg af föregående ordet å (= och), såsom under melodien är antydt.

13.

Danslek.

Från Lunda socken.

Jag går in, och jag går ut, Och hvar jag går, har jag sorgen. Jag

är så rädd, du ång-rar dig Och gif-ver mig se'n kor-gen.

2.

Jungfrun gick till trädgården
 Att skåda blommorna sköna.
 Då fick hon se, hvar liljan stod
 Ibland de rosorna röda.

Jmf. Arwidssons Danslekar (3. sid. 273, n:r 39). Melodierna
 äro olika.

14.

Danslek.

Från Strengnästrakten.

Och ungersven vä-xer båd' smaler och lång, lång, Och der-till så

är han så stolt i sin gång; Och dertill så är han så stolt i sin gång.

2.

Och ögon han hafver som falken så blå,
 Och vackrare ungarl än aldrig jag såg.

Samma danslek finnes med 17 verser hos Arwidsson (3. s. 204,
 n:r 15), men har annan melodi och saknar vår andra vers.